لە قوربانییەوە بۆ جەلاد یان چیرۆکی شیعەی عێراق؟ ... نووسینی: ستیڤان شەمزینی

ئاستی وەحشیگەریی مرۆڤ نزمتر نییە لە وەحشیگەریی پڵنگ
شۆپنهاوەر

داستانی عێراق هەر لە ئیمپراتۆریای ئاشوور و ئەکەد و بابلەوە تا ئەم چرکەساتە، مێژووی ستەمکارییەکی بێوێنە بووە، ئەمە ئەگەر ڕەهەندی جوگرافی لەبەرچاو بگرین نەک ئەو چوارچێوە نوێیەی بەریتانیا- فەڕەنسا، لە دوای جەنگی یەکەمی جیهانییەوە هێنایانە ئارا "دەوڵەتی عێراق"، ئەوە وڵاتی دوو زێ "میزۆپۆتامیا" ڕووبەرێک بووە بۆ توندوتیژیی بێوێنە و چیرۆکی کوشتن بە هەزارەها ڕەگەی سەرسوڕهێنەر و شۆکهێنەر. وەک ئەوەی ئەم جوگرافیایە سەرزەمینی نەفرەتێکی ئەزەلی بێت و هەمیشە مەحکوم بێت بە شەڕ و ئاشوب و بەربوونی خوێن. دیقەت بدەن، گەرچی میزۆپۆتامیا ژێدەری هاتنە ئارای شارستانێتی و نووسین و شۆڕشی کشتوکاڵە، ئەمیش مرۆڤی لە ئەشکەوتەکانەوە بەرەو دەشتاییەکان هێنایە خوارەوە، بەڵام هیچ کات ئەم سەرزەمینە ئاگری شەڕ و ماڵوێرانی تێدا خامۆش نەبووە، ئەگەر ئیمپراتۆرییەتەکانی پێش زایین دڕندایەتییەکیان گەیشتبێتە لوتکە، بە هاتنی عەرەبە موسڵمانەکان لە سەدەی حەوتەمی زایینییەوە، ئەم جوگرافیایە بووە مەڵبەندی ئاشووبی ئاینی و مەزهەبیی. دواتریش لەگەڵ چێکردنی دەوڵەتی دەستکرد و داسەپاوی "عێراق" ئەوە بۆ سەد ساڵە دەچێت، ئەم وڵاتە ساختەیە بە خوێن و ئاگریش نەبووەتە وڵاتێک بۆ هەموو دانیشتوانی، بەڵکو ترسناکترین جۆری سەرکوتی سیاسیی و عیرقی و مەزهەبی و نەتەوەیی تێدا پەیڕەو کراوە. مرۆڤ کاتێک پەڕەی کتێبە مێژووییەکانی لە هەمبەر عێراقی نوێ و میزۆپۆتامیای کۆن هەڵدەداتەوە، مووەکانی گرژ دەبن، پەنجەکانی دەلەرزن، چونکە بۆنی خوێن وەک ناخۆشترین هاڵاو لێیانەوە دێتە دەرەوە.
لە عێراقی پێش ساڵی 2003 وەک "کەنعان مەکیە" بە "کۆماری ترس" ناوزەدی دەکات و لە کتێبە بەناوبانگەکەیدا "القسوة و الصمت" باسی تراژیدیای کورد و شیعە دەکات بە تایبەت لە سەردەمی فەرمانڕەوایی پارتی بەعسی سۆسیالیستیدا، لەو قۆناغەدا عێراق ببووە جوگرافیایەکی جووت نهێمی، قاتی ژێرەوە گۆڕی بە کۆمەڵ و نهێمی سەرەوەشی زیندان بوو. لەم نێوەندەدا دەوڵەتی عێراقی دوو جۆر

دیسپۆتیزمی پیادە دەکرد، یەکێکیان ستەمکاریی نەژادیی و نەتەوەیی دژی کورد، ئەویتریشیان ستەمکاریی مەزهەبگەرایی دژی عەرەبی شیعە. بە درێژایی مێژووی عێراقی پێش 2003، کورد و شیعە قوربانی سیاسەتی شۆڤێنیستی و فاناتیزمی رژێمە یەک لە دوای یەکەکان بوون کە زیاتر لەسەر خەسڵەتی بیری عروبەی سووننەگەرا شکڵیان گرتبوو.
ساڵی 2003 لە پرۆسەی رووخاندنی بەعسدا، باڵانسی هێز بەلای شیعەدا شکایەوە، ئەویش بەهۆی سەپاندنی لۆجێکی دیکتاتۆریەتی زۆرینە بەسەر کەمینەدا. هەر ئەو کاتە ئێمە لە ساڵانی 2003-2004 لە دوو کورتە وتاردا بە ناوەکانی “ئێمەی کورد و برا عەرەبەکانمان” و “ئەنفال لەسەر مێزی ئەنجوومەنی حوکم” تارمایی ستەمکارییەکی نوێمان ناساند، بەوەی لە ماوەیەکی پێوانەییدا پرۆسەی گۆڕانی شیعە لە قوربانییەوە بۆ جەلاد دەکەوێتە سەر پێی خۆی!. ئەوسا سیاسییەکانی کورد بە تلیاکی “عێراقی هیوا و ئاشتی” شاگەشگە ببوون، پێیانوابوو ئێمەی نوخبە وەهم دەنووسینەوە، لە یۆتۆپیادا دەژین، دواتر ئەو دیستۆپیایەی ئێمە لە بارەوەی هۆشدارییمان دەدا خۆی لە واقیعی تاڵی عێراقدا دەرخست، ستەمکارییەکی نوێ لە کردەوەی تۆڵەسەندنەوەی کوێرانە و هەقانە لە سێگۆشەی سووننەنشین دەستیپێکرد، ئەوساش ئێمە لە چەندان وتاردا هۆشداریی ئەوەمان دا بە سەرکردایەتی کورد، دوای بڕانەوەی جەنگی پاکتاوی سوونە، نۆبەتی بەرتەسککردنەوە و رووبەڕووبوونەوەی پێشکەوتنەکانی کوردە لە عێراقدا، تا دەگاتە سەر هەوڵی نەهێشتنی قەوارەی کوردیی لە باشوور. داخەکەم ئەو ساتەوەختەش گومانمان لێنەگیرا بەو هۆیەی سیاسییەکان کێکی بودجەیان لەگەڵ دەوڵەتی عێراق بەش دەکرد. پاشتر لە سەردەمی “مالیکی”یەوە تا بە ئەمڕۆ دەگات نۆرە هاتە سەر ئەو کارەساتانەی ئێمە لە 2003ەوە تارماییەکانیمان بینیبوو.

لێرەدا نامەوێت سەرنجتان بۆ بلیمەتی خۆم رابکێشم، بەقەدەر ئەوەی مەبەستم بیرهێنانەوەیەکی کورتی ئەو حەقدە ساڵەی رابردووە. بابەتەکەش جادوو و رەمڵ لێدان نییە، ئاخر سیاسەت لەسەر ریتمی فیلمەکان بەپێی سیناریۆیەکی پێشوەخت هەنگاو بە هەنگاو بە دەی سیناریستەکان ناچێتە پێشەوە، بەڵکو جۆرێکە لە ململانێی هێز و بەرژەوەندییە دژ بەیەکەکان، کێ بڕوای بەوە دەکرد لە ساڵی 2003 و پاش بڕیاری 1514ی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی کە ئەمەریکای لە عێراقدا بە داگیرکەر ناساند، رەوشەکە بەو جۆرەیە دەگاتە هەموو هێلکەکان دەکەونە سەبەتەی ئێرانەوە؟. لە دوای دوو سێ ساڵ ئاماژەکان رۆڵی کارای ئێرانیان نیشان دەدا لە دەستوەردان لەکاروباری ناوخۆی عێراقدا، بەڵام بە کشانەوەی سوپای ئەمەریکا لە

سەردەمی ئیدارەی ئەبامادا، خەونەکە بووە واقیع، ئێران دەستی گرت بەسەر سیاسەت و ئابووری عێراقدا، ئەوەش وەک وتم تەسفیەی سووننە و هەوەسی بچووککردنەوەی هەرێمی کوردستانی لێکەوتەوە. هاوکات “دیموکراسییەتەکەی” عێراقی کردە دیکتاتۆرییەتی زۆرینەی شیعە مەزهەب بەسەر هەموو ئەوانیتردا.

ئەوەشی هەنووکە لە ڕەوشی سیاسیی شارە عێراقییەکاندا دەگوزەرێت، سەردەمەکی تازەیە و مەدیلێکی ترە لە ستەمکاریی و ململانێی خوێناویی لەو وڵاتەدا، بۆچی مەدیلێکی تازەیە؟. وەڵامەکە ڕوونە، بەو پێیەی بە دیقەتدان لەوەی لە بەغداد و شارەکانی تر دەگوزەرێت، شێوە و ناکۆکی و تەسفیەی ناوماڵەی شیعە خۆیەتی، ڕاستتر وایە بڵێم دابەشبوونی گووتار و هێزی شیعەی عێراقە بەسەر دوو ئەجیندادا، ئەجیندای یەکەم شیعەی عێراقی پڕە ئێرانییە، ئەوانەی لە قوم و خامنەئییەوە ڕادەسپێردرێن بە دەستگرتن بەسەر هەموو دەسەڵاتدا لە بەغداد، دووەمیان شیعەی عێراقی خاوەن ئینتیمایە بە عێراق، هەندێک لەوانە پڕە ئەمەریکایی و ڕۆژئاوایین. ئێمە لەم ڕۆژانە شاهیدی ئەو ستەمکارییە نوێیەی شیعەین دژ بە شیعە. کە دواجار هەمان دیمەنی هەقانەی هەڵواسینی تەرمی بەسەر دارتەلی شەقامەکانەوە هێنایەوە سەر شانەی عێراقی، ئەم دیاردەیەی هەندێک پێیانوابوو دەمێکە عێراقییەکان ماڵئاواییان لێ کردووە. دیمەنی هەڵواسینی ئەو گەنجە لە مەیدانی تەحریری بەغداد گەر بە ڕاستیش تاوانبار بێت، هیچ لەو ڕاستییە ناگۆڕێت، پرنسیپی خوێن بەرامبەر بە خوێن، کوشتن بەرامبەر بە کوشتن، زیندووترین کولتووری نەک سیاسیی بەڵکو کۆمەڵایەتیشە.

ئێستا کاتی ئەو پرسیارە هاتووە، ئەو سترەکتەرە چییە مەتیقی بیرکردنەوەی عێراقییەکانە و هەمیشە دنەیان دەدا بە میکانیزمی توندوتیژیی هەژموونخوازیی خۆیان بسەپێنن؟. لەوەڵامدا و بە هیچ سەڵمینەوەیەک، ڕەگوڕیشەکە بە پلەی یەکەم بۆ ئەکتیڤیی ئاین دەگەڕێتەوە لە کۆمەڵگەی عێراقیدا. ئیسلام وەک ئاین زۆرینەی عێراقییەکان لە بناغەوە ئاینێکی دەسەڵاتخواز و توندوتیژە. سەیری قورئان بکەن هیچ زاراوەیەک هێندەی وشەی “قتل” دووبارە نەبۆتەوە!!. خودی ئاینەکە پێیەتی لە لۆژیکی هێز نەک هێزی لۆژیک، پێیەتی لە دەمارگیریی نەک تەلێرانس. بۆیە هەردوو مەزهەبە سەرەکییەکە “شیعە و سوونە” ڕەوایی ستەمکارییان لە دژی یەکتر و دژی کورد، لە نێو قووڵایی ئایەتە قورئانییەکاندا دەدۆزنەوە. هیچ توندوتیژییەکی ئاینیی و مەزهەبیی نییە پشت ئەستوور نەبێت بە تێکستەکی قورئانی!. کاری ڕێکەوت نییە پرۆسەی پاکتاو و جینۆسایدی کورد ناوی ئەنفالە یان لە ژێر دروشمی “یا زەهرا” خۆی دەنوێنێت.

وەک لەسەرەتاشەوە هەمامان بە کرد توندوتیژیی خەسڵەتێکی سروشتی

کۆمەڵگەی عەراقی بووە، تەنانەت ئەم رووبەرە جوگرافییە لەو کاتەشی بە مەزۆپۆتامیا دەناسرا و پێش ئەوەی دەوڵەتی دەستکردی عەراقیشی لەسەر بنیاد بنرێ، هەمیشە لانکەی خوێنڕێژیی بووە. بۆ نموونە هەر لە حاموڕابییەوە تا سەدام هیچ پادشا و سەرۆکێک لە وڵاتی نێوان دوو رووباردا پەیدا نەبووبێ بە کوشتن نەڕێشتبێ. باقر یاسین لە کتێبەکەیدا "التاریخ الدموی العراق" بە فاکتی مێژوویی پانۆرامایەکی لەم چەشنە دەخاتەڕوو. کەواتە کورد چی بکات لە عەراقی داگیرکەردا؟ کورد لە بەردەم دووڕیان و دوو شتدایە، کە نابێت لە هەوڵدان بەیان سارد بێتەوە، یەکێکیان گونجاندنی هەستی ئاینیی خەڵکە لەگەڵ جیهانی نوێ و سکۆلاریزم، ئەمەیان لە خەونێکی خۆش دەچێت، ئەویتریشیان سووربوونەوە لەسەر خواستی جیابوونەوە لە عەراق. بێ ئەمە هەموو هەنگاوێک خولانەوەیە لەناو بازنەدا. هەمیشەش مەحکوم دەبین بە چەند بارەبوونەوەی ئەو دیرۆکە تراژیدییەی تا هەنووکەش بەردەوامی هەیە و کەم تا زۆر پریشکی بەر ئێمەش کەوتووە.

نووسینی: ستیڤان شەمزینی
سوێد – ستۆکهۆڵم